

LETONIKAS
OTRAIS KONGRESS

VALODNIECĪBAS
RAKSTI-1

RĪGA 2008

Letonikas otrais kongress. Valodniecības raksti-1. Sast. B. Bušmane. Rīga: LU aģentūra "LU Latviešu valodas institūts", 2008, 352 lpp.

Šajā izdevumā iekļauti raksti, kuru pamatā ir Letonikas otrā kongresa (Rīgā, 2007. gada 29.–31. oktobrī) sekcijas "Valoda un vide" piecās apakšsekcijās nolasītie referāti par dialektoloģijas, valodas vēstures, fonētikas, gramatikas, semantikas un tulkošanas jautājumiem.

REDAKCIJAS KOLĒĢIJA

Aleksejs Andronovs (Krievija)

Brigita Bušmane (Latvija)

Ojārs Bušs (Latvija)

Ilga Jansone (Latvija)

Regīna Kvašīte (Lietuva)

Daina Nītiņa (Latvija)

Anna Stafecka (Latvija)

Pēteris Vanags (Latvija)

Anna Vulāne (Latvija)

Sastādītāja **Brigita Bušmane**

Angļu valodas tekstus rediģējis **Andrejs Veisbergs**

Vācu valodas tekstus rediģējis **Agris Timuška**

Teksta redaktore **Gunita Arnava**

Maketētāja **Gunita Arnava**

Vāka autore **Gunta Plotka**

© LU aģentūra "LU Latviešu valodas institūts"

ISBN 978-9984-742-40-3

LATVIEŠU VALODAS IZLOKŠŅU TRANSKRIPCIJAS KOPŠANAS JAUTĀJUMI

Problēmas, kas saistītas ar latviešu valodas izlokšņu transkripciju, pēc to sarežģītības pakāpes var iedalīt trijās grupās: 1) izlokšnes fonētikas nenoskaidrotie jautājumi, 2) tradicionālās transkripcijas principu nekoncekvences un 3) vienotas datora burtu kopas trūkums.

1. Tā kā transkripcijai pēc iespējas precīzāk jāatspoguļo izruna, ziņu daudzums par konkrētas izlokšnes fonētiku ir būtiskākais šķērslis transkripcijas kopšanā. Ne vienreiz vien latviešu dialektoloģijā tikusi uzsvērta nepieciešamība paplašināt eksperimentālus izlokšņu fonētikas pētījumus. Pēdējos gados radusies reāla cerība uz šīs dialektoloģijas nozares atdzimšanu Latvijā labākajās Annas Ābeles tradīcijās – lielākoties pateicoties valodniekam Edmundam Trumpam (viņa paša un viņa vadītiem vai ierosinātiem darbiem).

Nevar risināt transkripcijas jautājumus, īsti nezinot transkribējamā teksta izrunu. Eksperimentāliem fonētikas pētījumiem jādod iespēja precizēt mūsdienu izlokšņu pieraksta paņēmienus, kas savukārt varētu palīdzēt, arī pārpublicējot agrākus tekstus. Ar šo problēmu nācās cieši saskarties, gatavojot iespiešanai Martas Rudzītes grāmatu “Darbi latviešu dialektoloģijā”, Rīga, 2005 (par ko izdevuma priekšvārdos [Leikuma, Andronovs 2005b, 5–11], kā arī referātā 2005. gada A. Ozola dienas konferencē [Leikuma, Andronovs 2005a]). Latviešu valodas izlokšņu transkripcijai jābūt universālai visu izlokšņu kopumam. Tas nozīmē, ka tai jāietver atšķirīgas rakstu zīmes katram izlokšnēs sastopamam skaņu tipam, respektīvi, līdzīgām, bet tomēr atšķirīgām divu dažādu izlokšņu skaņām jābūt apzīmētām dažādi, bet vienādām – vienādi (fonētiski vienādas vai atšķirīgas skaņas jēdziens, saprotams, jebkurā gadījumā paliek relatīvs). Transkripcijai jātiecas izvairīties no jebkādām nosacītām vērtībām. Tāpēc ir pareizi, sekojot Antona Breidaka ierosinājumam, diferencēt platā priekšējās rindas patskaņa apzīmēšanu leļzemnieku un augšzemnieku izlokšnēs (*ę* un *ā*). Toties nebūtu atbalstāma vispārpieņemtā prakse dažādi apzīmēt patskaņu redukcijas pakāpi atkarā no izlokšnes: to parasti nerāda Vidzemes vidus izlokšņu tekstos, bet – vai tas nozīmē, ka redukcijas pakāpe šeit būtu mazāka? Varbūt citāda, salīdzinot ar vēl kādām vidus izlokšnēm? Pētījumā par Raunas izlokšni Mirdza Plūme [Plūme 1954,

143] atzīmē, ka Raunā pastāv atšķirības īso patskaņu izrunā galazilbē aiz nebalsīgiem un balsīgiem līdzskaņiem, tomēr turpinot ne izlokšnes piemēros, ne tekstu paraugos redukcija netiek rādīta. Te būtu vietā Veltas Rūķes savulaik sacītais: “Fakta neminēšana vēl neļauj droši secināt, ka kāda parādība zināmā apgabalā nav sastopama, jo neminēto faktu starpā var būt arī apraksta *autoram nezīnāmie*” [Rūķe 1940, 3].

Tas pats sakāms par līdzskaņu palatalizācijas respektīvi velarizācijas (*j, j', l, l, ɫ*), pagarināšanas (*tt, t:, t̄*), zilbiskuma (*au, au, av*) un balsīguma (*d, t, t*) pakāpes atspoguļošanu. Var iztikt, ja avotā dotas vismaz norādes par to, kas tiks rādīts, kas ne [Kagaine, Raģe 1977, 14–15], kaut kopumā izvērsti paskaidrojumi latviešu izlokšņu vārdnīcām un arī lielai daļai aprakstu nav raksturīgi. Jautājums par izlokšņu tekstu transkripcijas “izlīdzināšanu” aktualizējās, strādājot pie iecerētās “Latviešu izlokšņu vārdnīcas” prospekta, kompromisu starp daudzajiem dažādu laiku un atšķirīgu autoru pieraksta variantiem rodot visiem trim latviešu valodas dialektiem vienota atvieglināta fonētiskā pieraksta pamatprincipu izstrādē (gatavojamā darba iecere to pieļauj), par principiem vienojoties pēc kolektīvas problēmgađījumu apspriešanas [LIV 2005, 21–24]. Detalizēti izlokšņu fonētiskās transkripcijas raksturojumi atrodami Maijas Poišas “Vidzemes sēlisko izlokšņu” abās grāmatās [Poiša 1985, 7–15; 1999, 11–19], kā arī Lidas Krautmanes-Lohmatkinas darbā “Pope un kaimiņizlokšnes” [Krautmane-Lohmatkina 2002, 11–14].

Ir vairāk nekā skaidrs, ka latviešu dialektoloģijā ir akūti nepieciešami pētījumi ar objektīvām metodēm, kas ļautu sastatīt un katalogizēt visus latviešu valodā sastopamos, respektīvi, transkripcijā atspoguļojamos, skaņu tipus, vienoties par to apzīmēšanai izmantoto simbolu diferencēšanu.

2. Šai posmā sākas otrs, respektīvi, iekšējs, transkripcijas kopšanas aspekts: kā apzīmēt skaņu, kuras izruna zināma precīzi. Lai analizētu latviešu dialektoloģijā lietoto transkripciju šajā ziņā, jāpakavējas pie teorētiskām transkripcijas lietām (labu attiecīgās problemātikas izklāstu sniedz Ļevs Zinders [Зиндер 2007, 331–338]).

Jebkuras transkripcijas pamatprincips ir viennozīmīga attieksme starp skaņu un burtu, kas paredz, ka katram transkripcijas simbolam ir tikai viena nozīme un katrai valodas skaņai – tikai viens apzīmējums. Transkripcijas augstākais mērķis ir precīzi atspoguļot runāto valodas paveidu, tajā nav jābūt nekādai papildu informācijai (par konkrētā vārda morfoloģisko uzbūvi, etimoloģiju, izlokšnes piederību utt.)¹.

¹ Sal.: “Galvenais princips fonētiskajā transkripcijā ir tas, ka raksta tā, kā dzird. Tas nozīmē, ka netiek ievērots ne etimoloģiskais, ne vēsturiskais princips” [Rudzīte 1964, 47] vai: transkripcija “имеет в виду только звуковую сторону, оставляя без внимания все языковые связи – этимологические, морфологические и т. п.” [Зиндер 2007, 331].

Valodniecībā šķir divas transkripcijas – fonētisko un fonoloģisko –, un šī atšķirība ir būtiska latviešu izlokšņu transkripcijas kopšanai. Fonētiskā transkripcija, kuras uzdevums ir apzīmēt pēc iespējas vairāk skaņu nianšu, nav atkarīga no konkrētas valodas vai izlokšnes, bet atspoguļo cilvēka valodu vispār, tāpēc principā var būt universāla. Fonoloģiskā transkripcija rāda tikai vienai noteiktai valodai nozīmīgas skaņu pazīmes, tā ir atkarīga no konkrētas valodas un nevar būt universāla, jo dažādās valodās dažādas skaņu pazīmes ir relevantas (sal. [Зиндер 2007, 334]). Neraugoties uz minēto atšķirību, abiem transkripcijas veidiem ir vienādi paņēmieni konkrētas artikulācijas apzīmēšanai (palatalizācijai, skaņu garumam utt.).

Fonoloģiskā transkripcija, saprotams, iespējama tikai pēc valodas fonoloģiskās sistēmas noskaidrošanas, bet fonētiskā transkripcija tieši sniedz primāru materiālu šīs sistēmas izveidei. Dialektoloģijā, kad konkrēto izlokšņu fonoloģiskās sistēmas bieži vien nav pilnībā izziņātas, vispirām kārtām tiek lietota fonētiskā transkripcija. Izmantojot to, jāzina tikai simbola un skaņas atbilstes un nav jāzina nekādi lasīšanas vai rakstības noteikumi: [néš^ou], [nazdams], [nás̄]. Lietojot fonoloģisko transkripciju, jāzina vēl skaņu modifikācijas runas plūsmā, kas, būdamas automātiskas, tāpat nenozīmīgas, šajā transkripcijā netiek atspoguļotas: /néšu/, /nazdams/, /nás̄s̄/. No abām transkripcijām atšķiras parastā rakstība, kurai piemīt vairākas grafētikas likumsakarības un pareizrakstības principi, kas jāņem vērā lasot (un rakstot): *nešu, nasdams, ness*.

Fonētiskajā transkripcijā apzīmējamā vienība ir alofons, fonoloģiskajā – fonēma. Kā jau teikts, galvenā prasība jebkurai transkripcijai ir viennozīmīga atbilstme starp apzīmējamo vienību un rakstu zīmi. Tomēr pašreizējā latviešu valodas transkripcijā sastopami gadījumi, kad viens un tas pats alofons (fonēma) tiek apzīmēts ar dažādiem simboliem vai viens un tas pats simbols apzīmē dažādus alofonus (fonēmas), jo tiek ņemti vērā dažādi ārēji apsvērumi:

- tiek respektēta fonoloģiskā pozīcija, sal. dažāda garuma patskaņu vienādu apzīmējumu vārdos [lèmt] un [lèma]² vai vienādu mīksto līdzskaņu dažādu apzīmējumu vārdos [brùofi] un [brùoļu];
- tiek ievērota vārda morfoloģiskā uzbūve (vai etimoloģija), sal. [gads] = [gac], [attapt] = [ařapt];
- tiek praktizēta diferencētā pieeja atkarā no dialekta patskaņu redukcijai, līdzskaņu palatalizācijas³, pagarināšanās, zilbiskuma un bal-

² Viennozīmīgas attieksmes starp skaņu un burtu prasībai atbilstu transkripcija [lèma], kas ir pretrunā ar J. Endzelīna tradīciju, bet tiek izmantota ārzemju valodnieku darbos [Ekblom 1933, 4; Endzelin 1971, 8; Андронов 2002, 327].

³ Te var atgādināt arī A. Ābeles pieņēmumu neapzīmēt palatalizāciju priekšējās rindas patskaņa priekšā tais augšzemnieku izlokšnēs, “kur visi līdzskaņi palātālo patskaņu priekšā ir palātālizēti” (Ābele 1935, 84).

sīguma pakāpei (sk. iepriekš);

– tepat minama tradīcija lietot lielos sākumburtus īpašvārdos [Rudzīte 1964, 47; Laua 1980, 4].

Tā kā transkripcijā katram atsevišķam simbolam ir sava neatkarīga vērtība, nevar būt apriori nepareizu rakstījumu, nevēlamu vai aizliegtu simbolu kombināciju. Lai arī tradīcijā balstītā atšķirība starp tautosil-labiskajiem savienojumiem vārdos *tavs* [taus] un *stāvs* [stāvs] atspogu-ļo ticamu likumsakarību (īss pirmais komponents – zilbisks otrais, garš pirmais komponents – nezilbisks otrais), nevar noliegt iespēju sastapt šos komponentus arī citās kombinācijās, tātad nedrīkst uzskatīt par kļū-dainiem rakstījumiem [stāvs] un [taūs] vai [tavs], vai pat [tavs]. Izlokšņu pierakstos sastopamiem piemēriem *doncòj*, *staigòj*, *gòjs*, *gòjs* katram var būt sava nozīme (konsekventa garuma apzīmēšana ar horizontālo svītru novērstu šaubas par savienojuma komponentu kvantitāti). Tāpat nav iebildumu pret rakstījumiem *īj*, *īj*, *ūj*, *uj*, arī *aq*, *eq* – rakstījumi var būt jebkādi, svarīgi, lai to nozīme ir atrunāta. Divskaņu apzīmējums ar diviem burtiem tomēr ir problemātisks: lai atšķirtu divskaņus no divzil-bīgiem patskaņu savienojumiem (lai arī te var līdzēt zilbes intonāciju apzīmējums), to komponenti būtu apvienojami ar lociņu: [saira] (zivs), sal. [saira] (verba *sairt* pagātne) [Programa 1954, 12]. Latviešu valodas transkripcijā gan ir pieņemts īpaši apzīmēt nevis divskaņus, bet hiāta ga-dījumus (jo tie ir retāki), liekot defisi starp patskaņiem (piemēram, *sa-īt* ‘saiet’ augšzemnieku izlokšnēs) [sal. Rudzīte 1964, 48].

Cita atkāpe no vispārīgiem transkripcijas principiem – ārējās in-formācijas iejaukšana transkripcijā – ir parastās interpunkcijas lietošana intonācijas un paužu apzīmēšanas speciālu zīmju vietā, kas var radīt pār-pratumu pusgaruma apzīmējuma un kola zīmes, arī sekundārā uzsvara un punkta sajaukuma dēļ. Kamēr šī tradīcija tiek turpināta, divdomības novēršanai pusgarumu varētu rādīt ar modificētu kola zīmi, kas aizgūta no starptautiskās fonētiskās transkripcijas un sastāv no diviem trīsstūrī-šiem (:) [Leikuma, Andronovs 2005b, 7], bet uzsvara apzīmēšanai legali-zēt vertikālu svītriņu vai apostrofa zīmi (sk. 5. parindi) pēc starptautiskās fonētiskās transkripcijas parauga, ar tās novietojumu rindiņas augšējā vai apakšējā daļā diferencējot pamatuzsvaru un palīguzsvaru [‘ada,tām].

3. Joprojām nav atrisināta izlokšņu tekstu datorsalikuma problēma. Visiem, kas saskaras ar nepieciešamību salikt datorā tekstu transkrip-cijā, – pētniekiem, docētājiem, studentiem – nākas meklēt vajadzīgos simbolus dažādās burtu kopās, kas bieži vien noved pie dažādu garnitū-ru jaukšanas vienā tekstā, atšķirīga burtu lieluma un dažādām atstarpēm starp rindiņām, tāpat aprūtinā elektronisko tekstu apmaiņu un to izman-tošanu internetā datorfontu neatbilstes dēļ.

Mūsdienu datoru tehnoloģijas ļauj veidot burtu kopas ar aptuveni 65 tūkstošiem simbolu (tā sauktais *Unicode* standarts, kas izmanto 16 bitus simbola kodējumam, tātad iekļauj 2^{16} dažādus simbolus; agrākās sistēmās simbola kodējumam tika atvēlēti tikai 8 biti, tātad tika šķirti $2^8=256$ kodi). Tādējādi ir kļuvis iespējams apvienot vienā burtu kopā visus zinātniekiem nepieciešamos simbolus. Šo iespēju ir izmantojuši lietuviešu valodnieki, izstrādājot burtu kopu *Palemonas*, kurā pašlaik (2006. gada versija 2.1) ietverts ap 4600 simbolu (sk. 1. attēlu), ko lieto, publicējot lietuviešu izlokšņu tekstus un senlietuviešu valodas pieminekļus, tāpat baltistikā un indoeiropistikā (simbolu skaitā ir arī senslāvu un akcentētie sengrieķu valodu burti) [Palemonas 2005, 11, 15–16]. Šajā burtu kopā (kas ir brīvi pieejama Valsts lietuviešu valodas komisijas mājaslapā: <http://www.vlkk.lt/palemonas.html>) atrodami daudzi latviešu valodniekiem nepieciešamie transkripcijas simboli, tomēr dažu, retāk izmantojamu, trūkst joprojām (piemēram, pusplatā *ę*, cirkumflectētā *ĩ*, garā *ĩ* apzīmēšanai). Jāteic, ka *Palemonas* nav noslēgta burtu kopa, un lietuviešu kolēģi aicina sūtīt ierosinājumus par vajadzīgo simbolu izveidošanu un iekļaušanu tajā (http://www.vlkk.lt/files/Siulymo_forma.doc).

1. attēls. Burtu kopas “Palemonas” simbolu tabulas fragments [Palemonas 2005, 280].

	E10	E11	E12	E13	E14	E15	E16	E17	E18
0	À E100	á E110	Ā E120	ā E130	ă E140	ã E150	â E160	ă E170	ã E180
1	à E101	á E111	ā E121	ā E131	ă E141	ă E151	â E161	ă E171	ă E181
2	à E102	Ā E112	ã E122	ā E132	ă E142	â E152	â E162	ă E172	ă E182
3	à E103	â E113	Ā E123	ā E133	ă E143	ă E153	ă E163	ă E173	Ā E183
4	à E104	â E114	ã E124	ã E134	à E144	ă E154	ă E164	â E174	â E184

Burtu kopas *Palemonas* papildināšana ar letonistiem nepieciešamajiem simboliem ir varbūt pats vienkāršākais risinājums valodniecisko tekstu salikšanai datorā. Šim nolūkam vajag reģistrēt visus trūkstošos simbolus un, pamatojot katra nepieciešamību, izveidot motivētu prasību *Palemonas* uzturētājiem.

Lai saskaitītu vajadzīgos papildinājumus, varētu izveidot tabulu, kuras rindās būtu pamatsimboli, bet stabiņos – nepieciešamās papildzīmes (diakritiskās zīmes), un tādā veidā reģistrēt abu visas iespējamās kombinācijas. Novietojuma ziņā papildzīmes var tikt lietotas a) virs vai zem pamatsimbola un b) pirms vai pēc tā. Īstus kombinētos simbolus veido tikai pirmās grupas papildzīmes, turpretim pamatsimbola savienojumi ar otrās grupas papildzīmēm saliekami pa daļām – viens pēc otra (izņemot palatalizācijas apzīmējumu, par ko sk. tālāk).

Jāteic, ka latviešu valodas transkripcijā netrūkst simbolu, kas sastāv no vairāk nekā diviem komponentiem, kuri novietoti viens zem otra. Attiecībā uz tiem rodas jautājums, ko uzskatīt par pamatsimbolu un ko par papildzīmi, jo divu mērījumu tabula saliktajos simbolos ļauj izšķirt tikai divas daļas. Paturot prātā segmentālo un supersegmentālo valodas vienību atšķirību, par papildzīmēm nosacīti uzskatīsim tās, kas saistītas ar zilbes izrunu: zilbes intonāciju, skaņu garumu, zilbiskumu/nezilbiskumu. Citas papildzīmes lielākoties modificē konkrētas skaņas kvalitāti, tāpēc var tikt pieskaitītas pie pamatsimbola sastāvdaļām: apgriezts jumtiņš šņāceņu (*š, ž, č, ņ*) šķiršanai no svelpeņiem (*s, z, c, ʒ*), komats palatālo līdzskaņu apzīmēšanai (*k, g, l, r, n*), viens vai divi punkti (umlauta zīme) virs patskaņa vairāk priekšējas artikulācijas rādīšanai (*y, ä*), aplītis virs patskaņa kā labializācijas apzīmējums (*â*), punkti, puslociņi⁴, vertikālas vai horizontālas svītriņas zem burta *e* tā platuma atspoguļošanai u. c.

Diemžēl latviešu valodas transkripcijā dažādas parādības reizēm apzīmē ar vienādām vai ļoti līdzīgām papildzīmēm. Dažāds novietojums atšķir punktu pirms zilbes kā tradicionālu uzsvara apzīmējumu (pēc funkcijas tas būtu pamatsimbols) no līdzīga punkta virs burta kā vairāk priekšējas vai gaišākas izrunas apzīmējuma (papildzīme). Līdzīgi ir ar akūtu: virs burta tas apzīmē kāpjošo intonāciju (papildzīme), pirms vārda – loģisko uzsvaru (pamatsimbols). Tomēr distribūcija ne vienmēr šeit palīdz izšķirties, jo abas papildzīmes var tikt lietotas ar vienu un to pašu pamatsimbolu. Lai arī puslociņš virs burta, kas apzīmē kāpjoši krītošu intonāciju (papildzīme) vai pusmīksto līdzskani (pamatsimbola daļa), abās funkcijās vienas izloknes tekstā, laikam, nav sastopams, ērtāk būtu lietot dažādas zīmes (piemēram, platāku (*â*) vai šaurāku (*̂*) lociņu). Būtu stingri jāievēro klasiskā tradīcija palatalizācijas apzīmējumam izmantot minūtes zīmi, kāpjošās intonācijas apzīmējumam – akūta zīmi, neskaidras kvalitātes pārīsa patskaņa apzīmējumam – vienpēdiņu (*sal.* [Leikuma, Andronov 2005b, 7]), bet uzsvara vietas apzīmējumam varbūt ieviest vertikālu svītriņu vai apostrofu (*sk.* 2. attēlu, kur rādīta šo bieži jaukto simbolu forma, nosaukumi latviešu

⁴ Ir izplatīts platā *e* apzīmējums arī ar sediļas (*sedija*, franču *cédille*) zīmi (*e*).

un angļu valodā (pēc *Unicode* standarta) un nozīmē⁵). Publicētajos tekstos palatalizāciju bieži vien apzīmē ar akūtu (*n̄*) vai vienpēdiņu (*n'*), izmantojot pa rokai esošos burtus (sal. [Programa 1954, 26]), bet tāda nesaskaņotība nebūtu atbalstāma. Toties palatalizācijas zīmes novietojuma ziņā klasiskā tradīcija ir turpināma, respektīvi, minūtes zīme ir liekama virs īsajiem (*n̄*) un aiz garajiem (*d'*) burtiem; abos gadījumos veidojas kombinētie simboli, kas iekļaujas mūsu simbolu uzskaites tabulā kā patstāvīgas vienības.

2. attēls.

ˊ	ˋ	’	ˆ
minūtes zīme	akūts	labā vienpēdiņa	apostrofs
prime	acute accent	right single quotation mark	apostrofs
palatalizācija	kāpjošā intonācija	pārīss patskanis	uzsvara vieta

3. attēls sniedz ieskatu kombinēto simbolu tabulā. Burtu kopā *Palemonas* trūkstošie simboli izcelti ar dubultu rāmīti. Dažu pamatsimbolu un papildzīmju krustojumi nav iespējami, attiecīgās rūtis ir pārsvītrotas. Citi krustojumi teorētiski ir iespējami, bet diez vai sastopami praksē, tāpēc attiecīgās rūtis pagaidām atstātas tukšas.

Izstrādājot burtu kopu, jāpārdomā arī par raksta estētisko pusi, par to, lai vārdā labi izskatītos blakus esošo simbolu savienojumi, lai viens simbols «nekāptu» virsū citam. Lietuviešu valodai raksturīgie burtu savienojumi ņemti vērā, veidojot burtu kopu *Palemonas* [Palemonas 2005, 22], bet visbiežāk lietotais *Times New Roman* šrifts lietuviešu valodai īpaši netika pieskaņots (sk. 4. attēlu).

4. attēls.

geraja	geraja
Times New Roman	Palemonas

⁵ Latvijā apostrofu līdz šim bieži neatšķīra no labās vienpēdiņas (sal. [Programa 1954, 14] u. c.).

Ne *Palemonas*, ne *Times New Roman* burtu kopas netika pieskaņotas latviešu valodai, bet jāatzīst, ka pēdējās garnitūra ir ierastāka un atšķirībā no burtu kopas *Palemonas* tā ir vispārpieņemta. Tāpēc var apsvērt arī iespēju nevis latviskot *Palemonas*, bet veidot jaunu burtu kopu uz *Times New Roman* bāzes.

Šajā rakstā tiek tikai iezīmēts ceļš uz vienotas datora burtu kopas veidošanu. Tas ir liels un vajadzīgs darbs, kas sava nozīmīguma dēļ noteikti varētu tikt iekļauts valsts pētījumu programmas “Letonika” prioritātēs.

3. attēls. Dažas rindiņas no latviešu valodas kombinēto simbolu uzskaites tabulas.

	-	˘	˙	˚	˛	˜	˝	˜	˘	˙
a	ā	ǎ	à	ǎ	â	ã	á	â	Ḃ	×
á	ā	ǎ	à	ǎ	â	ã	á	â		×
ä	ǎ	ǎ	à	ǎ	â	ã	á	â		×
å	ǎ	ǎ	à	ǎ	â	ã	á	â		×
e	ē	ĕ	è	è	ê	ẽ	é	ê	Ḃ	×
ē	ē	ĕ	è	è	ê	ẽ	é	ê		×
ĕ	ē	ĕ	è	è	ê	ẽ	é	ê		×
Ḃ	ē	ĕ	è	è	ê	ẽ	é	ê		×
u	ū	ú	ù	ù	û	ũ	ú	û	Ḃ	×
n	ñ		×	×	ñ	ñ	ñ	ñ	×	Ḃ
Ḃ	ñ		×	×	ñ	ñ	ñ		×	Ḃ
ñ	ñ		×	×	ñ	ñ	ñ		×	Ḃ
Ḃ	ñ		×	×	ñ	ñ	ñ		×	Ḃ
t	Ḃ		×	×				Ḃ		×
Ḃ	Ḃ		×	×						×
Ḃ	Ḃ		×	×				Ḃ		×

Literatūra

Ābele 1935 – Ābele A. Dažas piezīmes par mūsu dialektoloģiskajos rakstos lietājamo fōnētisko transkripciju. – *FBR XV*. Rīga, 1935, 80.–85. lpp.

Eklblom 1933 – Eklblom R. *Die lettischen Akzentarten (nach der Aussprache Professor J. Endzelins). Eine experimentalphonetische Untersuchung*. Uppsala: Almqvist & Wiksell, 1933.

Endzelin 1971 – Endzelin J. *Comparative Phonology and Morphology of the Baltic Languages*. Translated by W. R. Schmalstieg & B. Jēgers. The Hague, Paris: Mouton, 1971.

Kagaine, Raģe 1977 – Kagaine S., Raģe S. *Ērgemes izlokšnes vārdnīca. a–i*. 1. sēj. Rīga: Zinātne, 1977.

Krautmane-Lohmatkina 2002 – Krautmane-Lohmatkina L. *Pope un kaimiņizlokšnes*. Rīga: Latviešu valodas institūts, 2002.

Laua 1980 – Laua A. *Latviešu literārās valodas fonētika*. Rīga: Zvaigzne, 1980.

Leikuma, Andronovs 2005a – Leikuma L., Andronovs A. Dažas pārdomas par latviešu dialektu tekstos lietojamo fonētisko transkripciju – *41. Artura Ozola dienas konference. Programma*. Latvijas Universitāte, Filoloģijas fakultāte, Baltu valodu katedra. Rīgā, 2005. gada 18.–19. martā. Rīga, 2005, 27.–28. lpp.

Leikuma, Andronovs 2005b – Leikuma L., Andronovs A. Priekšvārdi. – M. Rudzīte. *Darbi latviešu dialektoloģijā*. Rīga, 2005, 3.–12. lpp.

LIV – *Latviešu izlokšņu vārdnīca. Prospekts*. Rīga: Latviešu valodas institūts, 2005.

Palemonas 2005 – Aleknavičienė O., Grumadienė L., Gurskas A. ir kt. *Lituanistinis šriftas Palemonas*. Vilnius, 2005. Grāmatas versija PDF formātā pieejama Valsts lietuviešu valodas komisijas mājaslapā: <http://www.vlkk.lt/palemonas.html> (skatīts 2008. gada 4. martā).

Plūme 1954 – Plūme M. Raunas izlokšne. – *LPSR ZA Valodas un literatūras institūta raksti, III*. Rīga: LPSR ZA izdevniecība, 1954, 137.–174. lpp.

Poiša 1985 – Poiša M. *Vidzemes sēliskās izlokšnes. 1. daļa*. Rīga: Zinātne, 1985.

Poiša 1999 – Poiša M. *Vidzemes sēliskās izlokšnes. II*. Rīga: Latviešu valodas institūts, 1999.

Programa 1954 – *Latviešu valodas dialektoloģijas atlanta materiālu vākšanas programma*. Rīga: Latvijas PSR ZA izdevniecība, 1954.

Rudzīte 1964 – Rudzīte M. *Latviešu dialektoloģija*. Rīga: Latvijas Valsts izdevniecība, 1964.

Rūķe 1940 – Rūķe V. *Programma izlokšņu aprakstiem*. Rīga: Ramaves apgāds, 1940.

Андронов 2002 – Андронов А. В. *Материалы для латышско-русского словаря*. Санкт-Петербург: Филологический факультет СПбГУ, 2002.

Зиндер 2007 – Зиндер Л. Р. Общая фонетика. – Л. Р. Зиндер. *Общая фонетика и избранные статьи*. Санкт-Петербург: Филологический факультет СПбГУ; Москва: Издательский центр “Академия”, 2007, с. 7–354.

Aleksey Andronov, Lidija Leikuma

TUNING THE LATVIAN DIALECTAL TRANSCRIPTION

Summary

Theoretical and practical questions of the Latvian dialectal transcription are critically revised. A hierarchy of the problems is shown. Lack of knowledge about dialectal phonetics should be overcome by developing experimental studies. Some contradictions with the general transcribing principles are revealed. Technical question of computer typing of transcribed text is discussed in details. The argumentation is supported by examples of inconsistency from various publications of the Latvian dialectologists and aims at finding ways of their improvement. Both form of concrete symbols and their usage are analysed. The amount of necessary symbols is evaluated, which is important for creating unified computer font for the Latvian linguists. A possibility of amplifying the Lithuanian font “Palemonas” (available at the homepage of the State Commission of the Lithuanian Language: <http://www.vlkk.lt>) with the lacking Latvian symbols is evaluated. A task of creating such font is put forward in the framework of the State Research programme “Letonika”.